

METODINĖ PRIEMONĖ FILMUI „FANTAZIJA FANTAZIJA” APTARTI

LIETUVOS
KINO
CENTRAS

UŽDAVINIAI:

1. Skatinti žmonių įvairovės ir kitoniškumo suvokimą ir priėmimą;
2. Padėti atpažinti asmeninį unikalumą ar ypatingumą kaip stiprybę;
3. Padidinti autizmo spektro sutrikimo ir neuroįvairovės supratimą;
4. Didinti jautrumą socialinei atskirčiai, ugdyti atsparumą socialinams stereotipams.

GALIMAS VEIKLŲ TVARKARAŠTIS (1)

- Pamoka apie įvairovę
- Filmo peržiūra
- Filmo aptarimas
- Pamoka apie neuroįvairovę
- Užduotis

GALIMAS VEIKLŲ TVARKARAŠTIS (2)

- Filmo peržiūra salėje
- Filmo aptarimas salėje
- Pamoka apie įvairovę klasėje
- Filmo aptarimas
- Pamoka apie neuroįvairovę
- Užduotis

PATALPA / REIKALINGOS PRIEMONĖS:

Siūloma filmo peržiūrą organizuoti jaukioje neformalioje aplinkoje, kai žiūrovai sėdi puslankiu: taip skatinama dalyvauti aptarime. Svarbu pristatyti planuojamą užsiėmimo laiką ir temą. Pavyzdžiui: „Šiandien kalbėsime apie žmonių įvairovę ir žiūrėsime šia tema dokumentinį filmą, kurį vėliau aptarsime.“

Svarbu priminti kelias taisykles: „Kalbame po vieną“, „Galime nesutikti, bet gerbiame vienas kito nuomonę“. Galima trumpai aptarti, kodėl šios taisyklės reikalingos.

Organizuojant aptarimą kino salėje ar didelėje auditorijoje, reikia pasirūpinti mikrofonais, kad kalbančiuosius girdėtų visi atokiau sėdintys žmonės.

Užsiėmimui svarbu pasiruošti keletą didelių lapų, priemonių juos kabinti ant sienos, markerių, flomasterių, dviejų spalvų kanceliarinių lipnių spalvotų lapelių, atspausdintą piešinį apie įtrauktį (pateikiamas metodikos pabaigoje) arba projektorių ir ekraną (jei norima piešinį pademonstruoti).

FILMO APRAŠYMAS

Filmas „Fantazija Fantazija“ („Fantasy Fantasy“) rodo dvynių seserų kasdienį gyvenimą. Smilla ir Molly gyvena su mama, eina į specialiąją mokyklą,

kurioje yra ugdomi vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimų. Seserys pasakoja apie įvairius pasaulius, kuriuos patiria gyvendamos, pabrėžia savo ypatingumą ir tariamą „nenormalumą“ dėl autizmo spektro sutrikimo lemiamų ypatumų, kurie pasireiškia bendraujant, mokantis ar tiesiog išreiškiant save. Filmą rodo jų patiriamą socialinę atskirtį, pabrėžiant kito, „normalaus pasaulio“ matymą, nors matome ir tai, kuo Smilla ir Molly yra tokios, kaip visi vaikai: jos žaidžia, puoselėja dvynių ryšį, turi gabumų muzikai ar piešimui, kartais nuobodžiauja per pamokas, svajoja ir auga. Filmą apima keletą Smillos ir Molly gyvenimo metų, tad matome, kaip jos bręsta, kaip ima skirtis jų pomėgiai ar bendravimo poreikis. Tai pateikiama be kritikos ar moralizavimo, o kaip natūralus jauno žmogaus individualumo kelias, leidžiantis žiūrovui suprasti filmo veikėjų patirtis per autentišką jausmų, minčių, asmeninių išgyvenimų raišką.

PASIRUOŠIMAS PAMOKAI IR FIMO PERŽIŪRAI

Ruošdamasis filmo peržiūrai ir aptarimui, moderatorius turėtų žinoti, kaip apibūdinti kai kurias svarbias sąvokas. Taip pat moderatorius turi turėti teigiamas nuostatas dėl socialinės įvairovės ir neuroįvairovės, būti tolerantiškas ir atviras.

Tolerancija

Tolerancija suprantama kaip pakantumas kitiems, supratimas, kad kitas gali skirtis nuo mūsų, ir pripažinimas, kad jis turi teisę būti kitoks nei mes. Šis žodis kilo iš lotyniško „tolerantia“, reiškiančio kantrybę, ir pirmiausia buvo vartojamas kalbant apie religijos laisvę ir pakantumą kitatikiams.

Įvairovė

Įvairovės sąvoka apima pripažinimą ir pagarbą. Tai supratimas, kad kiekvienas žmogus yra unikalus, su savo individualiais skirtumais, nepriklausomai nuo rasės, etninės kilmės, lyties, seksualinės orientacijos, socialinės ir ekonominės padėties, amžiaus, fizinių sugebėjimų, negalios, religinių ir politinių įsitikinimų. Šie skirtumai tyrinėjami saugioje, teigiamoje ir puoselėjančioje aplinkoje.

Socialinė įvairovė reiškia daugiau nei skirtumų pripažinimas ir toleravimas. Tai apima daug sąmoningų veiksmų susijusių su:

- visos žmonijos kaip atskirų žmonių, turinčių neišvengiamų tarpusavio sąsajų, suvokimo;
- kultūros ir aplinkos įtakos asmeniui supratimo;
- tarpusavio pagarba, kai kito asmens patirtis skiriasi nuo mūsų patirties;
- supratimu, kad įvairovė reiškia ne tik gyvenimo būdo, bet ir gyvenimo pažinimo skirtumus;
- pripažinimu, kad asmeninė, kultūrinė ir institucinė diskriminacija privilegijuoja vienus ir diskriminuoja kitus visuomenės narius;
- vieningu darbu, siekiant panaikinti visas diskriminacijos formas.

Neuroįvairovė

Tai žmonių neurologinių skirtumų pripažinimas lygiai taip pat, kaip ir įvairiausių kitų žmonių skirtumų. Šie skirtumai atsiranda dėl neurologinių ypatumų, kuriuos žymi tam tikros diagnozės, kaip disleksija (skaitymo sutrikimas), dispraksija (kalbėjimo sutrikimas), diskalkulija (skaičiavimo sutrikimas), dėmesio sutrikimo ir hiperaktyvumo sindromas, autizmo spektro sutrikimai ir kiti. Pasaulyje yra aktyvus judėjimas, remiantis pilietines tei-

ses žmonių su netipinėmis neurologinėmis savybėmis. Taigi, dideliai daliai autizmo paliestų žmonių, autizmas yra suprantamas ne kaip sutrikimas, o kaip žmogaus skirtybė ir teisė gyventi visavertį gyvenimą, save realizuoti ir išreikšti.

Stereotipai

Stereotipai apibūdina supaprastintą ir tendencingą požiūrį į žmogų ar žmonių grupę, dažnai suformuotą netikrų žinių, bet išlaikomą tradicijų. Stereotipai gali nurodyti tiek „teigiamas“ tiek „neigiamas“ žmonių savybes, nesistengiant pažinti paties žmogaus. Neigiami žmonių ar žmonių grupių stereotipai turi įtakos jų socialiniam atstūmimui, dėl ko formuojasi socialinė atskirtis visuomenėje.

Negalia

Negalios samprata istoriškai keitėsi nuo neigimo ir medicininio modelių iki socialinio modelio. Taip negalią turintys asmenys iš medicinos objektų tapo visaverčiais visuomenės nariais.

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijoje apibrėžta: „Neįgalieji – tokie asmenys, kurie turi ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti tokiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis“.

Medicininis negalios modelis

Šis modelis negalią traktuoja kaip asmens problemą, kurią tiesiogiai sukelia fizinis, raidos ar psichikos sutrikimas, o asmuo yra gydomas, koreguojamas jo elgesys. Kyšančių socialinių problemų priežastys suvokiamos kaip kyšančios dėl jų fizinių ar protinių galių ar gebėjimų ribotumų.

Medicininis modelis pritaria nuomonei, kad žmonėms su negalia visada reikia kitų pagalbos, rūpesčio bei gydymo. Tokio modelio neatsiejama dalis yra specialistai ir profesionalai, kurie tikrina, kaip gyvena neįgalieji. Neįgalieji turi nedidelį gyvenimo būdo ir veiklų pasirinkimą iš tų, kuriuos nustato ekspertas. Medicininis modelis kartais dar vadinamas individualiuoju modeliu, nes kiekvienas turi individualiai prisitaikyti prie aplinkos ir įsitraukti į jau esamą tvarką. Pvz., jei studentas, sėdintis neįgaliojo vežimėlyje, negali patekti į auditoriją dėl laiptų, tai kaltas pats studentas, o ne laiptai. Nepaisant

to, kad neįgaliųjų organizacijos aktyviai siekė atmesti medicininį modelį, jo poveikis visuomenėje vis dar jaučiamas.

Socialinis negalios modelis

Šis modelis negalią traktuoja kaip kyšančią ne dėl asmens fizinio, raidos ar psichikos sutrikimo, o dėl to, kaip visuomenė yra organizuota, ir ar asmuo, turintis negalią, įtraukiamas į visuomenės gyvenimą. Socialinis modelis yra pagrįstas žmogaus teisėmis ir tikslu pašalinti kliūtis, kad asmenys, turintys negalią, galėtų gyventi savarankiškai ir turėtų lygias galimybes savo gyvenimą kontroliuoti.

Socialinis modelis teigia, kad fiziniai, psichiniai, sensoriniai ir intelektualiniai pažeidimai, galintys apriboti funkcionalumą, nėra negalios priežastis, jei visuomenė priima visus žmones, nekreipdama dėmesio į jų individualius skirtumus. Pasak šio modelio, negalios priežastis yra visuomenė ir aplinka, kurioje gyvename. Negalia nėra trūkumas arba neišvengiamų funkcinių apribojimų priežastis. Fizinės ir socialinės kliūtys, dėl kurių atsiranda ir diskriminacija, yra visuomenės požiūrio padarinys. Siekiant panaikinti diskriminaciją, turi būti pakeistas visuomenės požiūris, mąstymas ir kartu poveikis, kurį jie daro. Socialinis modelis parodo, kad žmonės, turintys negalią, yra visuomenės, ekonomikos bei aplinkos ir kultūros dalis. Jei kam nors kyla

kliūčių save realizuoti, tai visos visuomenės, o ne individo problema.

Asmenims, turintiems neurologinių ypatumų, reikia specialių paslaugų, kurios gali padėti jiems geriau įsitraukti į visuomenę ir artimiausią aplinką. Pavyzdžiui, autizmo spektro sutrikimą turintis vaikas turi gauti specialisto paramą ir pagalbą ir mokytis bendro lavinimo mokykloje su kitais vaikais.

Autizmas

Autizmas yra neurologinis raidos sutrikimas, galintis pasireikšti įvairiausių sutrikimų spektru. Autizmas turi įtakos tam, kad žmogus kitaip bendrauja, jaučia bei suvokia pasaulį. Autizmas – ne liga, juo nesergama, tai neurologinis ypatumas.

Svarbu žinoti, jog nėra dviejų autizmo spektro sutrikimų turinčių žmonių, kurių simptomai būtų absoliučiai vienodi. Vienų simptomai išreikšti labai stipriai, o kitų jie gali būti beveik nepastebimi. Vieno žmogaus, turinčio autizmo spektro sutrikimą, bendravimas su aplinkiniais ir elgesys gali labai skirtis nuo kito. Autizmo požymių „rinkinį“ kiekvienas turi skirtingą, todėl sunku tiksliai suprasti šį sutrikimą. Autizmo spektro sutrikimas gali lemti tai, kad žmogui gali būti sunku bendrauti su aplinkiniais, palaikyti pokalbį, įsijausti į kito žmogaus būseną.

Įtraukusis ugdymas

Tai ugdymas be atskirties ir diskriminacijos. Lietuvoje didžiausią atskirtį patiria negalią turintys vaikai, ypač tie, kurie turi intelekto ar psichosocialinių sutrikimų. Ypač kenčia Dauno sindromą ar autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai ir jų šeimos. Aklieji ir kurtieji, kaip ir kompleksinių negalių turintys vaikai, taip pat mokosi atskirai nuo visų kitų. Lietuvoje beveik 10 proc. visų šalies vaikų (3672 negalią turinčiųjų) mokosi specializuotose įstai-gose, kurių yra net 46-ios. Svarbu tai, kad mažėjant bendram vaikų skaičiui, specializuotose įstaigose besimokančiųjų nesumažėjo ir netgi net šiek tiek padaugėjo. Kitaip tariant, Lietuva tikrai negali pasigirti sugebėjimu įtraukti negalią turinčius vaikus į bendrojo lavinimo sistemą. Šiandien Lietuvoje dažnam autizmo sutrikimą turinčiam vaikui vis dar tenka mokytis atskirai arba nuolat kęsti nesibaigiančius nesusipratimus bendrojo lavinimo mokykloje dėl individualizuotos pagalbos stokos.

APTARIMAS KINO SALĖJE (15–30 MIN.)

Filmą demonstruojant kino salėje, moderatorius(-ė) prisistato, trumpai pristato filmą dar prieš jį demonstruojant, pasiūlo kartu pažiūrėti dokumentinį trumpametražinį filmą ir po jo pasidalyti mintimis.

Pasibaigus filmui, moderatorius pakviečia jį aptarti.

1. Apie ką asmeniškai kiekvienam iš jūsų buvo šis filmas?
2. Paprašo ateiti iš salės savanorį. Paklausia jo vardo. Paprašo salės išvardyti kuo daugiau dalykų, kuo mes skiriamės. Paaškina, kad vien išoriniai dalykai gali parodyti daug skirtumų, o kiek dar yra nematomų: pomėgių, talentų, patirčių, jausmų ir pan.
3. Filmas yra apie dvynes Smillą ir Molly. Kuo yra ypatingos Smilla ir Molly?
4. Molly ir Smilla yra dvynės, abi turi autizmo spektro sutrikimą. Kuo jos dar panašios? O kuo skiriasi?
5. Su kokiais sunkumais susiduria Molly ir Smilla? Dėl ko jos labiausiai liūdi ar nerimauja?
6. Molly ir Smilla keliauja į specialiąją mokyklą. Kokių sunkumų galėtų kilti, jeigu jos lankytų bendrojo lavinimo mokyklą, tarkime, jūsų mokyklą? Ar šie sunkumai būtų įveikiami? Kas galėtų padėti juos įveikti?
7. Ar esate susidūrę su situacijomis, kai dėl savo skirtingumo žmogus negalėjo kartu su visais ko nors daryti ar kur nors dalyvauti?
8. Kaip jau žinome, kiekvienas žmogus kuo nors skiriasi nuo kito. Kas gyvenime galėtų padėti visiems skirtingiems žmonėms gyventi kartu, nebūti atstumtiems dėl savo skirtingumo?

PAMOKOS PLANAS

APTARIMAS PRIEŠ FILMO PERŽIŪRĄ (40 MIN.)

Moderatorius turi pristatyti prieš filmą įvairovės koncepciją, siūlant žiūrovams į tai atkreipti dėmesį, kai filmą žiūrės. Siūlomas scenarijus:

Pristatoma tema: KAS YRA ĮVAROVĖ?

Įvairovė reiškia, kad yra daug įvairių dalykų. Kaip ir daugybė skirtingų automobilių, dviračių, skalbyklių, knygų ar beveik visko, ką galite sugalvoti. Tai gi yra ir žmonių įvairovė. Nors visi atrodo panašiai, visi turime daugybę skirtumų:

- Išvaizda: plaukų, akių spalva, ūgis, kūno forma, veido bruožai, pėdų dydis, fizinės brandos amžius ir pan.
- Pirštų antspaudai ir akių rainelė yra kiekvieno unikalūs, taip pat ir mūsų DNR, t. y. genetinė informacija yra skirtinga.
- Net identiški dvyniai turi daugybę skirtumų, net jeigu jų genetinė informacija tokia pat.

- Skiriasi mūsų vidinis pasaulis: vieni labiau bendraujantys, kiti – uždaresni, vieni žmonės bijo vorų ar aukščio, kiti drąsiai gali kopti į aukščiausius kalnus ar auginti namie tarantulą.

- Skiriasi mūsų patirtis: žmonės yra patyrę skirtingų sunkumų (netekčių, ligų, išsiskyrimų), skirtingi dalykai jiems teikė džiaugsmą.

Taiga kiekvienas iš mūsų yra unikalus.

Žmonių įvairovė apima ne tik fizinius bruožus, bet ir socialinę įvairovę. Įvairovės sąvoka apima pripažinimą ir pagarbą. Tai supratimas, kad kiekvienas žmogus yra unikalus, su individualiais skirtumais, nepriklausomai nuo rasės, etninės kilmės, lyties, seksualinės orientacijos, socialinės ir ekonominės padėties, amžiaus, fizinių sugebėjimų, negalios, religinių ir politinių įsitikinimų. Šie skirtumai tyrinėjami saugioje, teigiamoje ir puoselėjančioje aplinkoje.

Socialinės įvairovės pavyzdžiai (sudaryti sąrašą ant lentos ar didelio popieriaus lapo, prašyti mokinių padėti užpildyti sąrašą - pateikiama keletas pavyzdžių, nuo kurių galima pradėti, toliau klausti mokinių daugiau):

- Kalba, kuria kalba žmonių grupė;
- Religija
- Tautybė
- Kultūrinės tradicijos
- Mokyklos, kuriose mokosi
- Darbai, kuriuose dirba
- ...

Pristatoma tema: IŠ KUR ATsiranda ĮVIROVĖ?

Senais laikais žmonės labai dažnai visą gyvenimą gyvendavo vienoje vietoje, jie neturėdavo daug galimybių pažinti pasaulį. Jie panašiai rengdavosi, vadovavosi panašiais įsitikinimais, kalbėjo ta pačia kalba. Mūsų laikais mes patiriame daugiau įvairovės, nes:

- Žmonės daug keliauja po pasaulį, ne tik savo šalyje;
- Žmonės gali iškeliauti dirbti ir gyventi į kitas šalis;

- Žmonės naudojami tais pačiais interneto resursais;
- Keliaudami žmonės dalijasi savo įvairove: maistu, kultūra, įsitikinimais, muzika, menu, religija ir pan.
- Dėl to pasaulis tampa daug atviresnis, vis daugiau skirtingų žmonių dalyvauja visuomeniniame gyvenime: žmonės turintys negalią, senyvo amžiaus žmonės, skirtingų tautų ar rasės žmonės ir pan.

Kodėl įvairovė yra gerai? (sudaryti sąrašą ant lentos ar didelio popieriaus lapo, prašyti mokinių padėti užpildyti sąrašą - pateikiama keletas pavyzdžių, nuo kurių galima pradėti, toliau klausti mokinių, dėl ko įvairovė yra gerai):

- Žmonės gali išmokti daugiau naujų dalykų vieni iš kitų;
- Žmonės gali sukurti daugiau skirtingų dalykų dėl to, kad jie turi skirtingų gebėjimų ir žinių;
- Visi skirtingi žmonės gali padėti vieni kitiems, būti naudingi;
- ...

Dėl ko kai kuriems žmonėms gali nepatikti įvairovė? (prašyti mokinių papildyti žodžiu)

- Kai kurie žmonės mano, kad visi turi būti panašūs į juos pačius;
- Kai kurie žmonės nenori toleruoti ar priimti kitų nuomonės ar įsitikinimų;
- Kai kurie žmonės gali bijoti pokyčių;
- ...

Kai kurie žmonės gali būti nemalonūs kitiems vien todėl, kad jie vadovaujasi stereotipais.

Temos pristatymas: STEREOTIPAI

Stereotipas - per daug supaprastintas, net iškreiptas žmonių grupės vaizdavimas ar nuomonė apie žmones. Mes gauname šias idėjas iš savo patirties, mūsų šeimos, žmonių, kuriuos pažįstame, grupių, kurioms priklausome, ką matome ar skaitome naujienose ar socialinėje žiniasklaidoje, o gal net ir iš filmų ar kompiuterinių žaidimų. Stereotipai gali nurodyti tiek „teigiamas“ tiek „neigiamas“ žmonių savybes, nesistengiant pažinti paties

žmogaus. Neigiami žmonių ar žmonių grupių stereotipai lemia jų socialinį atstūmimą ar socialinę atskirtį visuomenėje.

Pateikite pavyzdį:

Vyrai ir moterys. Vyras – sportiškas, stiprus, vairuotojas, uždirba daug pinigų. Moteris – gamina valgyti, yra švelni, patinka rožinė spalva ir pan. Ar sąžininga sakyti, kad visi vyrai yra (stiprūs), o moterys (gamina skaniai valgyti)? Diskutuodami apie šiuos teiginius, remkitės ir konkrečiais pavyzdžiais: gal kurio mokinio tėvas mėgsta skaniai gaminti, o kito mama dirba policininke.

Paprašykite, kad mokiniai, bendradarbiaudami grupelėse, prisimintų daugiau girdėtų neigiamų stereotipų apie tam tikras žmonių grupes. Kol dirba grupėje, jie turi užrašyti visus prisimintus stereotipus, o galiausiai išrinkti kelis jiems labiausiai įsimintinus, klaidingus, dažniausiai girdėtus. Tada mokiniai gali pristatyti savo išrinktus stereotipus. Klasėje aptarkite, kodėl jie yra neteisingi.

Diskusijoje galima užduoti tokius klausimus:

Ką reiškia šiems žmonėms stereotipai apie juos? Kokių padarinių gyvenime šiems žmonėms gali sukelti neigiami stereotipai? Kas gali padėti mažinti stereotipus? Ar asmeniškai stengiantis pažinti kokiais nors socialinei grupei priklausantį žmogų, galima sumažinti stereotipus?

Siūlomas apibendrinimas:

Mes galime neatrasti naujų dalykų, neparagauti naujo patiekalo, jeigu manysime, kad viskas, kas geriausia, yra įprasta, galime nesusipažinti su nauju žmogumi, neatrasti draugų, jeigu vadovausimės stereotipais ir nuspręsimė, kad tam tikrai grupei priklausantys žmonės „yra blogi ar netikę“.

FILMO PERŽIŪRA (30 min.) – JEIGU FILMAS RODOMAS KLASĖJE, JEIGU MATYTAS KINO TEATRE, TĘSIAMA TOLIAU.

Po peržiūros prašoma pasidalyti įspūdžiais:

Apie ką buvo šis filmas? Kas paliko didžiausią įspūdį? Kokie jausmai kilo žiūrint filmą? Kas man asmeniškai buvo svarbu iš šio filmo? Kas sukėlė daugiausia minčių? Ką naujo sužinojote?

Peržiūrint filmą klasėje, galima naudotis siūlomais klausimais po filmo

peržiūros kino salėje.

Po trumpo pasidalijimo asmeniniais pastebėjimais ir jausmais, pristatyti specifines autizmo ir neuroįvairovės temas.

AUTIZMO IR NEUROĮVAIROVĖS PRISTATYMAS (10 min.)

Tema: NEUROĮVAIROVĖ

Skiriasi ne tik žmonių išvaizda ar įsitikinimai, žmonių smegenys taip pat skiriasi.

Taigi žmonės turi ne tik skirtumų dėl išvaizdos, tautybės, religijos, kalbos ir pan., bet ir neurologinių skirtumų. Šie skirtumai kartais yra nepastebimi, o kartais gali išryškėti mokantis ar bendraujant.

Šiuos skirtumus žymi tam tikros diagnozės. Pavyzdžiui, disleksija. Disleksiją galima apibūdinti kaip sunkų mokymąsi skaityti, kai vaikas painioja raides, jam sunku susieti raidę su garsu, raides sudėti į žodį, o žodžius – į sakinius, šiuos – į pastraipas, kad suvoktų teksto prasmę, o jau pramokus skaityti šie gebėjimai lieka nepakankami, nes skaitymas nėra sklandus, tikslus, yra per lėtas, skaitant greitai pavargstama, skaitymu sunkiai naudojama kaip instrumentu gauti informaciją. Disleksija pasireiškia apie 10 procentų vaikų. Kalbant apie atskirus disleksijos aspektus – skaitymo ir rašymo sutrikimus – skaitymo sutrikimo atvejų fiksuojama šiek tiek mažiau – Lietuvoje iki 5 procentų, nes lietuvių kalba skaitymui yra palanki, vadinama skaidri kalba. Taigi, vaikai, turintys lengvesnes disleksijos formas, geriau susidoroja su skaitymu nei su rašymu. Disleksiją turintiems vaikams mokytis padeda vizualinė informacija – vietoj knygų skaitymo žiūrėti mokomuosius filmus, klausyti garso knygų ir pan. Asmenys, neturintys ryškių neurologinių ypatumų, vadinami neurotipiškais.

Autizmas yra neurologinis raidos sutrikimas, galintis pasireikšti įvairiausių sutrikimų spektru. Dėl autizmo žmogus kitaip bendrauja, jaučia bei suvokia pasaulį. Autizmas - ne liga, juo nesergama, tai neurologinis ypatumas.

Svarbu žinoti, kad nėra dviejų autizmo spektro sutrikimų turinčių žmonių, kurių simptomai būtų absoliučiai vienodi. Vienų simptomai išreikšti labai stipriai, o kitų jie gali būti beveik nepastebimi. Vieno žmogaus, turinčio autizmo spektro sutrikimą, bendravimas su aplinkiniais ir elgesys gali labai skirtis nuo kito. Dėl to, kad autizmo požymių „rinkinį“ kiekvienas turi skir-

tingą, sunku tiksliai suprasti šį sutrikimą. Autizmo spektro sutrikimas gali lemti tai, kad jį turinčiam žmogui gali būti sunku bendrauti su aplinkiniais, palaikyti pokalbį, įsijausti į kito žmogaus būseną.

TURIME ŽINOTI, KAD...

- **Jie myli, kenčia, nori būti laimingi.** Tačiau jiems yra žymiai sunkiau išreikšti savo jausmus.
- **Tokie žmonės atrodo tarsi nenorintys bendrauti,** tačiau iš tiesų sunkumai kyla ne dėl nenoro bendrauti, o dėl to, kad jie nesupranta ir nesugeba naudoti taisyklių, kurios reguliuoja socialinį bendravimą.
- **Dažnai turi specifinių interesų, kuriais labai domisi ir gerai išmano.**
- **Pokalbis apie jiems įdomią temą gali būti puikus būdas užmegzti ryšį.** Tačiau jiems sunku suprasti kitų žmonių emocijas, mintis – jie gali nepastebėti, kad pašnekovui jo interesų sritis neįdomi.
- **Patyrę kad ir mažiausią nesėkmę, jie labai susijaudina** ir dažnai pasielgia nederamai, tuo sukeldami aplinkinių pasipiktinimą.
- **Kartais manoma, kad jie yra protiškai atsilikę, arba atvirkščiai – genijai.** Tačiau dažniausiai nėra nei taip nei taip – daugumos jų intelektas

normalus, tiesiog kitaip funkcionuoja nervų sistema.

- **Supranta, kad yra kitokie, ir dėl aplinkinių požiūrio į juos bei gali-
mų nesėkmių nuolat jaučia didelę įtampą.** Dėl to dažnai renkasi vienatvę.

UŽSIĖMIMAS (40 min.)

Pakabinkite du didelius popierius lapus vieną šalia lito. Viename rašykite AUTIZMO SPEKTRAS, o kitame - NEUROTIPISKAS. Paaiškinkite, kad apie autizmo spektrą ką tik kalbėjome, taip pat matėme filmą apie asmenines patirtis. Prisiminkime, kad žodis „neurotiškas“ šiame kontekste reiškia įprastą neurologinį tipą, kuris visuomenėje suprantamas kaip „normalus“, „toks, kaip visi“. Tačiau mes suprantame, kad tokių žmonių yra tiesiog dauguma, todėl ir vadiname tipišku.

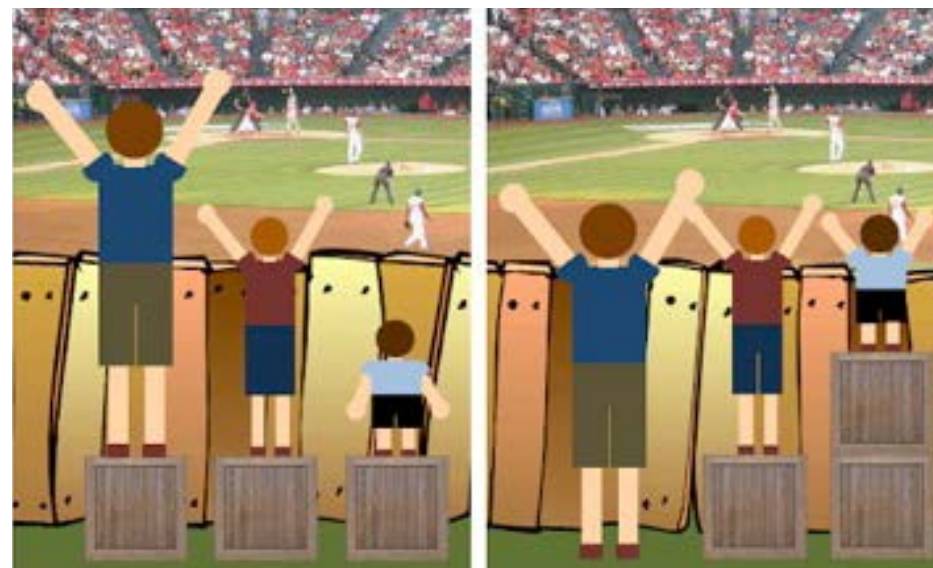
Padėkite ant stalo dviejų spalvų lipnių lapelių ir flomasterių, kuriuos mokiniai galėtų naudoti. Ant vieno popieriaus lapo reikėtų priklijuoti vienos spalvos lapelį, ant kito – kitos spalvos, priskiriant kiekvienam pakabintam popieriaus lapui tam tikrą lapelių spalvą.

Tada paprašykite mokinių pagalvoti, su kuo asocijuojasi žodžiai „autizmo spektras“ ir „neurotiškas“. Pirmiausia kylančias mintis užrašykite ant tam tikros spalvos lapelio ir prilipdykite prie lapo su atitinkamu pavadinimu. Mokinių asociacijos turi būti individualios, jos nebus nei klaidingos, nei teisingos, mes tiesiog norime pasidalyti savo matymais ir apie tai pasikalbėti.

Pasiūlykite mokiniams prieiti prie stalo, paimti tiek lapelių, kiek reikia užrašyti pirmiausia kylančias mintis, asociacijas, susijusias su autizmo spektru arba neurotiškumu. Leiskite laisvai reikštis, net jeigu jų rašomos asociacijos yra kontroversiškos ar ne visada korektiškos. Moksleiviai turi jausti ir žinoti, kad gali laisvai ir saugiai reikšti savo nuomonę.

Skirkite šiam etapui laiko, kiekvienas moksleivis gali užrašyti daugiau nei vieną asociaciją. Kai lapeliai jau bus suklijuoti, paprašykite dviejų savanorių perskaityti įvairias asociacijas kiekviename lape. Panašias asociacijas sugrupuokite, atkreipdami dėmesį, kokių asociacijų ir apibūdinimų yra daugiausia kiekviename lape.

Aptarkite šias asociacijas prisimindami matytą filmą, pakvieskite pasidalyti mintimis ir diskutuoti.

Galite užduoti šiuos klausimus:

- Kokios asociacijos dažniausiai siejasi su „autizmo spektru“?
- Kokios asociacijos dažniausiai siejasi su „neurotiškumu“?
- Ar „autizmo spektrui“ būdingos asociacijos negali būti būdingos ir neurotiškiems žmonėms?
 - Ar galima kurias nors asociacijas perkelti iš vieno lapo į kitą? (jeigu yra pasisakymų, kad galima perkelti iš vieno į kitą lapą lapelius su asociacija, galima siekti, kad abiejuose lapuose būtų skirtingų spalvų lapelių).
 - Su kokiais sunkumais susiduria Molly ir Smilla? Dėl ko jos labiausiai liūdi ar nerimauja? Ar tie sunkumai būdingi tik autizmo spektro sutrikimą turintiems vaikams?
 - Kur „gyvena“ talentai ir gabumai? Ar autizmo spektro sutrikimą turintiems vaikams gali kilti sunkumų realizuojant savo talentus ir gabumus? Kokių? Kodėl?
 - Kaip Smilla ir Molly jaučiasi lankydamos specialiąją mokyklą? Kodėl, jūsų manymu, vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą, turi mokytis specialioje mokykloje? Kokių sunkumų galėtų kilti, jeigu jos eitų į bendrojo

lavinimo mokyklą, tarkime jūsų? Ar šie sunkumai būtų įveikiami? Kas galėtų padėti juos įveikti? Kokių privalumų būtų, jeigu visi vaikai mokytųsi kartu?

Parodykite moksleiviams atspausdintą paveikslėlį ir paklauskite, apie ką yra šis paveikslėlis. Ką juo bandoma pasakyti? Ką simbolizuoja dėžės, ant kurų stovi du asmenys? Kaip tos dėžės galėtų būti suprantamos neuroįvairovės ir autizmo spektro sutrikimo kontekste?

Kiekvienų metų balandžio 2 d. yra minima Pasaulinė autizmo supratimo diena. Paklauskite mokinių, kokie būtų pasiūlymai, kaip šią dieną galima paminėti jūsų bendruomenėje, jūsų mokykloje? Pasiūlykite namie paieškoti internete, kaip ši diena buvo minima Lietuvoje, kokios svarbios mintys buvo pabrėžiamos šios dienos proga.

ŠALTINIAI

<http://www.kitoksvaikas.lt>

<http://www.qcc.cuny.edu/diversity/definition.html>

<https://www.psychologytoday.com/us/blog/my-life-aspergers/201310/what-is-neurodiversity>

<http://www.kitoksvaikas.lt/kas-yra-autizmas/>

<https://neurodiversitysymposium.wordpress.com/what-is-neurodiversity/>

Metodinę medžiagą parengė psichologė, organizacijos Psichikos sveikatos perspektyvos direktorė Karilė Levickaitė